

Statusrapport om forbruker, oppvekst og likestilling Høsten 2024 og inngangen til 2025

Spesialutsending for forbruker, oppvekst og likestilling Marie Osnes

Ursula von der Leyen har akkurat lagt første kommisjonsmandat bak seg og har bedt det nye kommisjonskollegiet om å «hit the road running»; vi kan dermed vente oss en aktiv oppstart av hennes andre mandat som leder av Europakommisjonen. Et nytt Europaparlament har tatt fatt på sin femårsperiode med en tydeligere blå (høyre) mot mørkeblå (ytre høyre) sammensetning sammenlignet med forrige periode. Under gjøres det i korte trekk opp status på forbruker-, oppvekst og likestillingsfeltet og blikket rettes fremover på hva vi har i vente. Det er på ingen måte en uttømmende oversikt, men gir et øyeblikksbilde.

Utgangen av 2024 og inngangen til 2025 i Europa er alvorspreget med et krevende politisk landskap. Krigen i Ukraina setter sikkerhet øverst på dagsordenen og EU revurderer egen rolle ytterst i crisespekteret. Samtidig viste tre ulike rapporter i fjor (Letta, Draghi og Niinistö) mangler i det indre markedet, stagnerende konkurransekraft og behov for å tenke nytt om beredskap. Rapportene foreslår en rekke tiltak, som vil kreve betydelig politisk vilje og ressurser for at EU skal lykkes med omstilling og vekst. Denne kostbare omstillingen vil innebære økning i EUs felles budsjett, noe som heller ikke er en enkel øvelse. En annen utfordring er at den tradisjonelle lederduoen i form av Tyskland og Frankrike ikke står like sterkt, med utfordringer på hjemmebane. Mange retter blikket mot Polens statsminister Donald Tusk, til å lede an nå som Polen har tatt over formannskapet i Rådet. På den andre siden av Atlanteren tar den uforutsigbare påtroppende amerikanske presidenten mye oppmerksomhet; han har begynt å stille opp dominobrikkene og usikkerheten rundt hvor de vaklende brikkene skal falle skaper allerede hodebry for det nyvalgte kommisjonskollegiet ledet av Ursula von der Leyen. Hva Trump vil finne på blant annet innenfor handelspolitikken og ovenfor Ukraina, er ventet å ha innvirkninger på EU/EØS.

Kommisjonspresidenten var i sin første periode ikke kjent for å hvile på laurbærene og i hennes andre mandat ventes en rekke initiativ i løpet av de første hundre dagene (klokken startet å tikke 1. desember 2024). Samtidig som det geopolitiske landskapet er endret sammenlignet med VDLs første mandat, vil trenden fra de siste årene fortsette; politikk og lovgivning utvikles på kryss og tvers av fagområder. Det som faller innenfor og utenfor EØS-avtalen vil ikke alltid være entydig eller klart. Norge kan dermed ikke jobbe silopreget opp mot EU og, som Eldring-utvalget peker på, kan den tverrsektorielle politikkutviklingen i EU være en utfordring for oss.

På **forbrukerfeltet** var grønn og digital omstilling de overordnede overskriftene i forrige kommisjonsperiode. EU fikk blant annet vedtatt direktivet om forbrukervern i det grønne skiftet og aktsomhetsdirektivet. Videre ferdigstilte kommisjonen en utredning om digitalt forbrukervern. Norges innspill til «*digital fitness fairness check*» ble lagt merke til av Europakommisjonen og bidro blant annet til å sette søkelys på barns digitale forbrukervern i den endelige rapporten. Dette er et godt eksempel på betydningen av å engasjere seg tidlig for å påvirke innretningen av Europakommisjonens analyser som setter dagsorden for den videre politikk- og lovutviklingen. Utfallet av utredningen danner som kjent grunnlaget for arbeidet som gjøres nå fremover med konsekvensutredning og deretter utarbeidelse av rettsakten *Digital Fairness Act*, som VDL 2.0 har annonsert.

EU-systemet fikk ikke ferdigbehandlet revideringer av tvisteløsningsdirektivet og pakkereisedirektivet, ei heller ble de ferdige med forslaget til direktiv om miljøpåstander («green claims») før europeerne gikk til valgurnene i juni i fjor. Pakkereisedirektivet behandles nå av det nye Europaparlamentet, mens tvisteløsningsdirektivet og direktivet om miljøpåstander nå er klare for trilogforhandlinger etter at Rådet kom frem til sine forhandlingsposisjoner høsten 2024.

For neste kommisjonsperiode er målsettingen å utvikle en forbrukerpolitikk som «gjør en forskjell i folks liv». I tillegg skal forbrukerpolitikken bidra til å oppnå nøkkelmålsettinger for EU, herunder bærekraftig vekst, et mer rettferdig og konkurransedyktig indre marked, en rettferdig grønn og digital omstilling, og bidrag til økonomisk vekst med en sosial dimensjon. Det er ventet at Europakommisjonen skal legge frem en revidert «forbrukerdagsorden» (*Consumer Agenda*), en handlingsplan for forbrukere i det indre markedet (*Action Plan on Consumers in the Single Market*), og et lovforslag på digital rettferdighet (*Digital Fairness Act*). Innenfor bærekraftig omstilling, er det ventet at kommisjonen skal legge frem et såkalt omnibus-forslag for å se på forenklinger knyttet til bærekraftsrapportering, et forslag til sirkulærøkonomi (*Circular Economy Act*), og «grønn fra designstadiet» (*green by design*) innenfor e-kommers. Dette er ikke uttømmende lister over det vi har i vente på forbrukerfeltet denne kommisjonsperioden, men det gir en pekepinn på at det vil være noe kontinuitet i arbeidet, samtidig som dagsorden og forslagene må forholde seg til en ny (geo)politisk virkelighet. Eksempelvis står økt konkurransevne og byrdereduksjon høyt på dagsorden og iveren etter nye lovforslag er minnet sammenlignet med forrige periode.

På **oppvekstfeltet** la forrige kommisjon frem en strategi for barns rettigheter som er et overbyggende rammeverk for EUs arbeid. Tiltak som EUs integrerte system for beskyttelse av barn (mot vold), EUs plattform for barns deltakelse og barnegarantien (mot barnefattigdom) var noen av tiltakene som ble lagt frem og koordinert av Europakommisjonen (det er medlemslandene som i hovedtrekk har ansvaret for tiltak mm). Et annet tema har vært barns trygge digitale hverdag hvor kommisjonen la frem en strategi for tryggere internet (BIK+) og regelverket digital tjenesteforordning (DSA) hvor barns særlige beskyttelsesbehov fremheves. For neste kommisjonsperiode er det ventet økt fokus på barn og unges trygghet på nett. Von der Leyen har annonsert at Kommisjonen skal legge frem tiltak for å bedre barn og unges mentale helse, som motvirkning av cybermobbing, undersøke innvirkningen av sosiale medier på velvære og avhengighetsskapende design. Det er også ventet at Kommisjonen skal legge frem retningslinjer for å beskytte mindreårige på nett, som ledd i oppfølgingen av DSA.

Med det europeiske året for ungdom i 2022 satt Kommisjonen søkelys på unge mennesker. Dette arbeidet videreføres i neste kommisjonsperiode. Von der Leyen ønsker en sterkere inkludering av unge mennesker i EUs politikktutvikling. Alle europakommissærer har fått i oppdrag å organisere en første ungdoms politiktdialog (*youth policy dialogue*) de første 100 dagene innenfor sine respektive områder. Disse dialogene skal gjentas årlig. Det skal opprettes et rådgivende organ for Kommisjonspresidenten (*Youth Advisory Board*).

På **likestillings- og ikke-diskrimineringsområdet** har utviklingen vært blandet, med både fremskritt og tilbakegang. Von der Leyens første kommisjon (VDL 1.0) hadde en union for likhet (*a Union of Equality*) som en prioritet, og Kommisjonen kunne for første gang skilte med en egen likestillingskommissær (Helena Dalli, Malta). Å fremme likestilling og motvirke diskriminering var politisk prioritert. I løpet av det første året (2020) ble en rekke strategier og handlingsplaner vedtatt på likestillings- og ikke-diskrimineringsområdet (herunder kjønnslikestilling, LHBTI+, antirasisme, antisemittisme, og personer med nedsatt funksjonsevne). I tillegg ble en rekke lovforslag vedtatt, som kjønnsbalanse i styrer (som hadde ligget brakk i ti år før direktivet endelig ble vedtatt), direktivet om likelønn (*Pay Transparency*) og direktivet om styrking av likestillingsorganer (*Equality Bodies*). Disse er nå i en gjennomføringsfase for å innlemmes i EU medlemslandenes nasjonale regelverk. Rettighetene til personer med nedsatt funksjonsevne på korttidsopphold i EU-land fikk også et løft med innføringen av to kort (*EU Disability Card* og *EU Parking Card*) i 2024.

Siste statusrapport på LHBTI+ viste noen positive trender under målsettingen om å motvirke diskriminering mot LHBTI+-personer og målsettingen om å bygge inkluderende samfunn. Likevel er det noen urovekkende tendenser

når det kommer til sikkerheten til LHBTI+-personer, med en økning i hatmotivert trakassering. En annen urovekkende tendens er at det er færre LHBTI-personer som har tiltro til sine egne regjeringer om at de effektivt håndterer intoleranse (nedgang fra 33 prosent til 26 prosent).

Etter Hamas' terrorangrep i Israel 7. oktober 2023 og påfølgende krig i Gaza har eksisterende rasisme og hatefulle ytringer blitt forsterket i EU, særlig antisemittisme og muslimhat har økt betraktelig. Fremmedfrykt og -hat har ført til polarisering, desinformasjon og negative stereotyper, ifølge statusrapporten for gjennomføring av EUs handlingsplan mot rasisme, og statusrapporten om antisemittisme.

Kjønnslikestilling har vist en liten fremgang i EU, målt gjennom EUs likestillingsindeks for 2024 (Gender Equality Index) med en skåre på 71 (av 100). En analyse av EUs medlemsland viser at forskjellene mellom landene har minket, og til tross for ulike utgangspunkt var 15 medlemsland nærmere EU-snittet i 2022 sammenlignet med 2010.

Von der Leyens politiske prosjekt for de neste fem årene er ikke like tydelige på likestilling i den forstand at en "likestilt Union" ikke har fått like stor plass, og det ikke er en kommissær utelukkende med likestilling i sin portefølje (men delt med kriseberedskap). Noen har tolket dette som en utvanning og nedgradering. Videre er ambisjonene ikke like tydelige, og som kommissær for likestilling og kriseberedskap Hadja Lahbib påpekte i sin høring, vil de neste årene være preget av å gjennomføre regelverk som ble vedtatt under VDL 1.0. Samtidig er likestilling et tverrgående tema i alle oppdragsbrevne til kommissærene og skal sikres på tvers av politikkområder. Likestilling som tverrgående tema har varierende grad av hell, men det har også vært et valg å inkludere det. Fornyelse av handlingsplaner og strategier er også satt på dagsorden, og et veikart for likestilling skal legges frem i mars i år. Disse grepene viser til en videreføring fra forrige periode. Et annet og nyere grep er at likestilling og inkludering skal være perspektiver som trekkes inn i det planlagte arbeidet med "demokratiskjoldet" (*Democracy Shield*). Dette er viktige, tydelige og sterke signaler på at kommisjonskollegiet skal bidra til at EU opprettholder og forsvarer prinsipper om demokrati og likestilling. Det er ikke dermed sagt at de ikke kommer til å møte politisk motbør.

Brussel, 8. januar 2025